
5

СУДЕБНАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА

**А.П. Чередніченко, канд. екон. наук,
судовий експерт, зав. сектором**

Київський НДІ судових експертиз

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

У статті надається ретроспективний аналіз історичних аспектів становлення та розвитку судово-економічної експертизи в Україні.

Сутність експертизи неможливо пізнати, не знаючи її історії. Говорячи про витoki використання спеціальних знань при тому чи іншому дослідженні, необхідно зазначити, що вони беруть свій початок із давнини, коли судової експертизи як науки і інституції ще не існувало. Спеціальні знання з економіки (бухгалтерського обліку, фінансів, контролю) застосовувалися в суспільстві з самого початку виникнення товарно-грошових відносин.

З виникненням обліку у Давньому Єгипті, Вавілоні, Персії, Римі, Єрусалимі постала необхідність у контролі за економічними відносинами та у допомозі фахівців підтвердити окремі дані про стан господарства (наприклад: розмір пожертвувань, виконання плану по зборі данини; в епоху Відродження у судах використовувались книги подвійної бухгалтерії Луки Пачолі для перевірки достовірності даних обліку тощо), що можливо вважати прообразом сучасної судової економічної експертизи.

Видатні державні діячі і оратори Афін та Риму — Демосфен (384—322 рр. до н.е.) і Цицерон (106—43 рр. до н.е.) у своїх промовах посилалися на дані бухгалтерських документів. Облік здійснював фіксацію фактів господарського життя, тобто дії та події, що викликають чи

можуть викликати юридичні наслідки. Ця фіксація передбачала здійснення контролю за діями адміністрації. Основними засобами контролю були: інвентаризація, що дозволяла визначитися з фактичним розміром активів та зобов'язань, а також зіставити отримані результати з даними бухгалтерського обліку; документація — їх письмове (інформаційне) обґрунтування. Ці прийоми і стали базою для послідуєчих досліджень у судах бухгалтерських документів, що пізніше одержало назву “судово-бухгалтерська експертиза”. Багато положень, пов'язаних з господарським обліком, знайшли відображення й у нормативних документах стародавнього світу, наприклад, у кодексі Юстиніана, які, якщо не прямо, то опосередковано стосуються обліку.

Приблизно в XV ст. у зв'язку із судовими розглядами бухгалтери стали виступати в суді як експерти. При цьому вже проводилася різниця між експертом *in testes* — незалежним збирачем доказів і експертом *boni instructores iudicis* — помічником судді в прийнятті рішень. Видатні вчені і процесуалісти завжди вбачали в експертизі інструмент, необхідний для провадження слідства і суду, а експерта вважали, наприклад, у англо-американській системі права, — науковим свідком.

У Царській Росії спеціальні знання з бухгалтерського обліку, фінансів, економіки застосовувалися під час розгляду справ у судах ще у другій половині XIX століття, особливо після проведення у 1864 році ліберальної реформи судової системи, кримінального та цивільного судочинства та запровадження інституту адвокатури. За результатами судової реформи був чітко регламентований процес попереднього розслідування, отримання і фіксації доказів, з'явилась необхідність використання більш широкого спектру спеціальних знань при розгляді кримінальних і цивільних справ. У відповідності із Статутом кримінального судочинства (ст.ст. 112, 325) було визначене і місце експертизи у цьому процесі. Експерти повинні були запрошуватися у тих випадках, коли “... для точного уразумения встречающегося в деле обстоятельства необходимы специальные сведения или опытность в науке, искусстве, ремесле, промысле или каком-либо занятии”.

У статті 326 Статуту вказувалося, що у якості експертів могли запрошуватися “врачи, фармацевты, профессеры, учителя, техники, художники, ремесленники, казначеи и лица, продолжительными занятиями по какой-либо службе или части приобретшие особую опытность”. Виходячи із місця експертизи у кримінальному судочинстві, були сформульовані основні вимоги до експертів, які є актуальними і на сьогодні: незацікавленість у результатах експертизи і справи в цілому;

об'єктивність при проведенні досліджень; можливість прояву експертної ініціативи з метою виявлення фактів, які можуть мати значення у справі та призвести до істини. Висновки експертів повинні були перевірятись і оцінюватись судом, що передбачено і сучасним українським законодавством.

У 1912–1913 рр. у Російській імперії відкрилися Кабінети науково-судової експертизи (Санкт-Петербург, Москва, Одеса, Київ), однак там проводилися в основному криміналістичні та медичні види досліджень.

Наприкінці XIX ст. — на початку XX ст. з'явилась низка наукових праць, присвячених бухгалтерській експертизі. Так, російські вчені — А.Х. Гольмстен і Г.Ф. Шершеневич — досліджували з юридичної точки зору багато проблем бухгалтерського обліку і його документації. Вважається, що першим, хто розглянув проблематику судово-бухгалтерської експертизи, був Л.Є. Владіміров. Він поділяв експертів на “наукових”, які дають мотивований висновок, що впливає на вирок, а часто і визначає його, і “ненаукових”, яким відведена роль “довідкових свідків”. Цікаво, що вчений не вважав бухгалтера повноцінним експертом і так описував його роль: “...оскільки суд отримав від бухгалтера необхідні довідки, то він “озброєний знаннями і може самостійно використовувати отримані дані”.

У 1903 р. видатний вчений Є.Ф. Буринський у своїй книзі “Судова експертиза документів” звернув увагу на те, що не можна змішувати в одному загальному понятті “експертиза” всі її види. Він виділяв судово-бухгалтерську експертизу з-поміж інших її видів. Є.Ф. Буринський звертав увагу на різні ролі експертів “in irstes” і “boni instructores iudicis”. Перший тільки відповідає на поставлені питання, другий — наводить (і може шукати) докази.

Наприкінці XIX — на початку XX століть бухгалтерський облік і бухгалтерська експертиза отримують широке визнання в суспільстві. Відомий юрист А.Ф. Коні (1844 — 1927 рр.) зазначав: “... якщо експертиза зроблена зі знання, якщо самі експерти є справжніми представниками своєї спеціальності, то експертизу треба прийняти і прислухатися до неї з увагою і повагою”. Це сказано саме про бухгалтерську експертизу, що вже не розглядається як довідкова — “другосортна”.

Судова система Царської Росії зміцнювалася і зростала потреба у кваліфікованих експертних кадрах, тому в країні двічі (1889 р. і 1910 р.) робилися спроби створити за англійським зразком Інститут присяжних бухгалтерів — професійне об'єднання облікових працівників, проте

бути цьому не судилося за різних причин. В той же час, це не зупинило розвитку бухгалтерської експертизи. Справжнім творцем її теорії й практики став видатний російський бухгалтер Сергій Фелігонтівч Іванов. Дослідники вважають, що саме з його праці “Бухгалтерська експертиза в судовому процесі” (1913 р.), яка отримала міжнародне визнання, бере початок судово-бухгалтерська експертиза.

С.Ф. Іванов дав розгорнуте визначення експертизи, під якою розумів: “... дослідження через знавців у судовому процесі таких предметів і явищ, що не можуть бути пояснені за допомогою одних тільки юридичних знань, а вимагають і професійних знань”. За визначенням С.Ф. Іванова: “судова бухгалтерська експертиза має на меті досліджувати через запрошених судом осіб, які мають досвід у рахівництві, веденні бухгалтерських книг, документів і звітних відомостей, для виявлення необхідних в ході справи питань спеціального характеру, що можуть бути вирішені тільки цими особами”. Звідси випливало, що об’єктом бухгалтерської експертизи виступає не сама господарська діяльність, а тільки її відображення в рахівництві. Саме рахівництво — дзеркало господарської діяльності, С.Ф. Іванов поділяв на три великих блоки:

- первинні документи, тобто свідчення про здійснення господарських операцій. Так було завжди і на сьогодні первинні документи — основні об’єкти дослідження у судово-економічній експертизі. У бухгалтерському обліку діяло правило В. Швайкера (1549 р.): “немає документа — немає факту”;
- книги (облікові реєстри) — певним чином розграфлені аркуші паперу, на яких фіксують дані про факти господарського життя, представлені в документах;
- звітність — підсумкові дані про результати господарської діяльності господарюючого суб’єкта.

Така послідовність визначала черговість і взаємозв’язок перевірки звітності від документів до реєстрів обліку, від реєстрів — до звітності, що дозволяло виявити приховування тих чи інших операцій.

Необхідно відзначити, що інший видатний бухгалтер Олександр Павлович Рудановський (1863 — 1932 рр.) мав протилежну думку: перевірку необхідно проводити не за схемою: документ—реєстр—звіт, а в зворотному порядку, відповідно до якого перевіряючий сам складає звіт, і звіряє його з офіційним звітом фірми, що перевіряється, виявляючи, що приховала чи спотворила адміністрація. Далі ретельно вивчаються записи в бухгалтерських реєстрах, на основі яких вони були зроблені. Особлива увага надається перевірці тих статей звітності

сті, за якими виникли розбіжності. І тільки після цього приступають до перевірки первинних документів, що також можуть ховати багато “страшних” істин.

Ці два підходи і сьогодні залишаються предметом дискусій серед експертів і ревізорів.

За радянських часів використання спеціальних бухгалтерських знань у судочинстві пов’язують із створенням у 1921 році в Петрограді при Північно-західній торговельній палаті відділу обліково-фінансових експертиз, який у подальшому був реорганізований в інститут відповідальних бухгалтерів, а 1923 року при Московському відділенні Російського технічного товариства для проведення експертиз за завданнями судів, у складі відділу обліку господарської діяльності, було організовано Бюро бухгалтерської експертизи і консультацій.

У 1925 році при Народному комісаріаті робітничо-селянської інспекції СРСР було створено Інститут державних бухгалтерів-експертів (18 травня 1925 року було затверджено Положення про Інститут), куди ввійшли в основному спеціалісти, що працювали в державних установах і організаціях. Право надання експертних висновків на вимогу державних органів з усіх питань обліку і звітності належало тільки бухгалтерам-експертам цього Інституту, проте використання знань таких експертів не поширювалося на проведення експертиз для слідчих та судових органів. Судді та слідчі самостійно призначали експертами бухгалтерів з великим практичним досвідом роботи.

Крім Інституту державних бухгалтерів-експертів, провідні фахівці-бухгалтери були членами Об’єднання працівників обліку (ОПО), яке було створене 3 травня 1924 р. під контролем профспілок, а Інститут державних бухгалтерів-експертів по відношенню до Об’єднання виконував роль бухгалтерської інспекції.

На підставі Постанови РНК СРСР 1 червня 1930 р. Інститут державних бухгалтерів-експертів був ліквідований, а 23 листопада 1931 р. ОПО було реорганізовано у Всесоюзне товариство сприяння соціалістичному обліку при ВЦРПС з передачею всіх прав на проведення бухгалтерських експертиз та із завданням “боротьби за охорону суспільної (соціалістичної) власності”.

Ця організація не встигла набути розвитку, а єдиним її досягненням було те, що судовими експертами могла бути значна кількість висококваліфікованих бухгалтерів.

Наказом прокурора СРСР від 26.05.36 р. № 290 у системі прокуратури СРСР було створене Центральне бюро судово-бухгалтерської

експертизи з філіями в республіках, краях і областях. Але і ця установа довго не проіснувала і в 1937 р. була передана до Наркомату юстиції СРСР, а 6 жовтня 1938 р. — ліквідована.

Таким чином, із жовтня 1938 року слідчим органам і судам, по суті, було повернуте право самим знаходити фахівців і залучати їх як експертів. На той момент це розв'язувало руки судово-слідчим органам: вони могли залучати до експертизи будь-яких бажаних їм осіб. То були страшні часи, коли “царицею доказів” було визнання вини обвинуваченим і не потрібні були ані неупереджені експерти, ані адвокати. Тодішній прокурор А.Я. Вишинський так трактував роль експертів: “... Роль експертів не обмежується повідомленням слідству чи суду своїх спеціальних знань, а полягає в активному застосуванні цих знань для збору, обробки й оцінки доказового матеріалу в справі”. Пізніше цю позицію підтримував А.Г. Булохов. У книзі “Посібник по судово-бухгалтерській експертизі” (1941 р.) він писав: “Експерт у радянському судовому процесі не аполітична фігура, а активний борець за справу соціалізму”. Це говорить про те, що у зв'язку з поставленими завданнями “боротьби за охорону суспільної (соціалістичної) власності, була спроба розширити рамки експертизи та підштовхнути експерта-бухгалтера до виходу за межі компетенції. Так, у книзі “Основи судової бухгалтерії” (1948р.) В.Б. Любкін писав: “Експерт повинен через слідчого вжити заходів для отримання... доказу для того, щоб слідчий... міг оформити одержання і залучення до справи нових доказів”.

Велика Вітчизняна війна і необхідність післявоєнного відновлення народного господарства відтермінували питання створення спеціальних експертних структур, які у хаосі того часу були конче необхідними, так як розкрадалося все, що можна було вкрасти.

2 серпня 1948 року, відповідно до розпорядження Голови Ради Міністрів СРСР № 10814-р при Міністерстві фінансів СРСР було створено Бюро державної бухгалтерської експертизи з філіями при міністерствах фінансів союзних та автономних республік і фінансових органах на місцях. Майже через чотири роки, 19 травня 1952 р., Рада Міністрів СРСР затвердила Положення про Бюро державної бухгалтерської експертизи та Інструкцію Міністерства фінансів щодо застосування цього Положення і порядок розрахунків за проведення бухгалтерських експертиз. Зазначеним Положенням на Бюро і його філії покладалися функції з проведення бухгалтерських експертиз за завданнями судово-слідчих органів. При Бюро була створена методична

рада, у склад якої введені провідні бухгалтери-експерти, представники прокуратури, Мін'юсту, арбітражу.

У 1957 р. Бюро державної бухгалтерської експертизи було ліквідовано, а його функції передані республіканським міністерствам фінансів, зокрема, Радою Міністрів УРСР республіканську філію було перетворено у Бюро державної бухгалтерської експертизи при Міністерстві фінансів УРСР з філіями при обласних відділеннях. Прийняття 02.02.1957 р. Радою Міністрів УРСР постанови № 111 “Про Бюро державних бухгалтерських експертиз при Міністерстві фінансів України”, а потім видання Міністерством фінансів України Інструкції від 20.06.1957 р. № 1 щодо застосування зазначеної постанови, давало надії на подальший розвиток цього напрямку досліджень.

З метою поліпшення діяльності Бюро та координації його функцій, постановою Ради Міністрів УРСР від 04.01.1970 р. Бюро і його обласні філії було підпорядковано Міністерству юстиції УРСР.

Структура Бюро з часом змінювалася, але незмінними залишалися завдання і принципи діяльності судових експертів-бухгалтерів: фаховість, неупередженість, повнота і обґрунтованість досліджень.

Центральний апарат Бюро знаходився у м. Києві, тут же працювали і судові експерти-бухгалтери із числа колишніх працівників Міністерства фінансів, інших державних органів, висококваліфікованих головних бухгалтерів підприємств і відомств. Експертні кадри на місцях підбиралися також за ознакою фаховості.

Діяльність Бюро державної бухгалтерської експертизи при Міністерстві юстиції можна розглядати як новий етап розвитку судово-бухгалтерської експертизи на теренах України. Міністерством юстиції України за погодженням з Прокуратурою та Верховним Судом України було розроблено Інструкцію “Про порядок проведення судово-бухгалтерських експертиз в Бюро державної бухгалтерської експертизи Міністерства юстиції України” від 30.12.1974 р. Це був перший в Україні нормативно-правовий документ, яким визначались процесуальні, організаційні, правові засади призначення та проведення судово-бухгалтерських експертиз.

Довгі роки Бюро державної бухгалтерської експертизи очолював заслужений юрист УРСР, колишній Заступник Голови Верховного Суду УРСР, Кузовкін Олександр Сергійович, фронтовик, кавалер орденів Трудового Червоного Прапора, Богдана Хмельницького 3 ступеня. Завдяки О.С. Кузовкіну зріс авторитет і престижність професії експерта-бухгалтера серед правоохоронних органів і суддів. В кінці 70-х — на по-

чатку 80-х років ХХ століття експерти-бухгалтери були повноправними учасниками процесу, а не просто науковими свідками.

При Бюро державної бухгалтерської експертизи діяла експертно-кваліфікаційна комісія, до складу якої, крім керівництва і провідних спеціалістів Бюро, входив представник МЮ України. Отриманню кваліфікації передувала тривала підготовка (до року) та обов'язкове двотижневе стажування всіх експертів філій в Бюро при Центральному апараті під керівництвом досвідчених наставників. З великою повагою згадуються Кашпур Анатолій Васильович, колишній заступник Міністра фінансів УРСР, фахівець, який чимало зробив для становлення судово-бухгалтерської експертизи ще при Міністерстві фінансів УРСР, та Гальперін Віктор Михайлович — заступник начальника Бюро, який вважається серед фахівців одним з найдосвідченіших спеціалістів у цій галузі. Ще й сьогодні у системі судово-експертних установ України працюють їх учні.

Після складання іспиту експерту присвоювалася кваліфікація судового експерта з правом проведення судово-бухгалтерських експертиз по спеціальності: “Дослідження і аналіз бухгалтерських операцій господарської діяльності у різних галузях народного господарства” терміном на п'ять років, за сплином яких її необхідно було підтверджувати.

Науково-методичною роботою Бюро із середини 70-х років і до моменту його реорганізації у 1990 році опікувався заступник начальника з цього напрямку Ю.С. Сушко. Саме у ці роки вже склався певний досвід експертної роботи та з'явилася потреба у методичній допомозі і наукових розробках. Методичною роботою та контролем за діяльністю філій займався контрольно-методичний відділ при Центральному апараті Бюро, який свого часу очолювали В.М. Рогоза, І.В. Бражніков, А.П.Чередніченко. Спеціалістами відділу перевірялася робота філій на місцях і надавалась їм методична допомога, проводилося рецензування висновків і узагальнювалась експертна практика, розроблялися методики. У роботі Бюро мала місце традиція — не менше одного разу на рік збирати всіх експертів України на наради-семінари, де крім підведення підсумків роботи, піднімалися проблемні практичні питання та особлива увага приділялась якості експертних досліджень.

Велика увага у Бюро приділялась підготовці і перепідготовці експертних кадрів на всесоюзному рівні. У Москві на базі Всесоюзного науково-дослідного інституту судових експертиз (ВНДІСЕ) діяли заочні та очні курси підвищення кваліфікації працівників експертних установ,

зокрема по судово-бухгалтерській експертизі, де читали лекції і вели практичні заняття відомі процесуалісти: Р.С. Белкін, О.М. Ромашов, Ю.К. Орлов, О.Р. Шляхов, а також фахівці з бухгалтерського обліку і аналізу господарської діяльності.

Як і в будь-якому державному закладі, філії Бюро змагалися між собою за виробничими показниками, приймаючи участь у соціалістичному змагання. Пальму першості поперемінно тримали — Центральний філіал, завідувачем якого був Рогоза В.М., а пізніше він же очолив економічну лабораторію у Київському НДІСЕ, та Одеський філіал, яким всі роки діяльності Бюро при Мін'юсті завідував О.М. Орнес. Не відставали від них і харків'яни (завідувач — С.М. Стюпін), Донецька філія (завідувач — А.С. Малиновський), Львівська філія (завідувач — Л.Н. Гаврильченко).

До цього часу на теренах України судовими експертами-економістами працюють вихідці із Бюро державної бухгалтерської експертизи: Г.С. Башара, Л.К. Разіна, Ю.І. Куряшов, І.Ю. Писарева, В.В. Бутрін (нині очолює Тернопільське відділення Київського НДІСЕ), А.П. Чередніченко, Н.Ф. Водоп'ян (очолює Дніпропетровський НДІСЕ), Р.О. Іваненко, В.Є.Маланчак, С.Є. Згуровська.

За ці роки сформувалась досить сильна практична школа українських експертів-бухгалтерів. В розвитку ж теорії судово-бухгалтерської експертизи треба віддати належне російським вченим: С.С. Остроумову, С.П. Фортинському, В.Г. Танасевичу, С.П. Голубятнікову, О.М. Ромашову, О.Р. Шляхову, П. Пошюнасу.

Їх погляди на судово-бухгалтерську експертизу не були однозначними, змінювались під дією часу. Особливо це стосувалось предмету і об'єктів даного виду експертизи. Ці поняття ототожнювались, підмінялися одне іншим, далі — розмежовувались. До об'єктів відносились: первинні документи (В.П. Уласов); господарські операції, відображені в документах бухгалтерського обліку (С.С. Остроумов, С.П. Фортинський, Т.М. Арзумян, В.Г. Танасевич); негативні явища господарського життя підприємства (С.П. Голубятніков); адекватність відображення об'єктивної дійсності. Останні дві дефініції є настільки невизначеними, що не будемо їх коментувати. Найбільшу підтримку отримав підхід, згідно якому об'єктом судово-бухгалтерської експертизи є господарські операції.

Названі вище вчені пізніше хто прямо, а хто опосередковано, говорили про те, що господарські операції якраз відносять не до об'єкту, а

до предмету судово-бухгалтерської експертизи і не всяка господарська операція може бути таким предметом.

На цьому етапі розвитку бухгалтерської експертизи в основному вирішувалися питання стосовно підтвердження висновків ревізії про нестачі товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів у касі, тому деякі теоретики не бачили різниці між ревізією і експертизою, вважаючи останню ревізією другого рівня. Представники цього напрямку (Н.В. Виноградов, Г.І. Кочаров, Н.А. Селиванов та ін.) обмежували компетенцію експерта тільки перевіркою (підтвердженням чи не підтвердженням) висновків ревізії і підкреслювали, що задача експерта — дати оцінку фактів, виявлених ревізорами. Інших поглядів дотримувався П. Пошюнас, який вважав, що “експертиза — самостійне дослідження, проведене з метою встановлення тих істотних обставин, для виявлення яких потрібні спеціальні пізнання, а не контрольні дії стосовно висновків ревізії. За допомогою експертизи перевіряється слідча версія, а не твердження ревізора”. Остаточне теоретичне обґрунтування розмежувань між ревізією й експертизою зробили С.С. Остроумов і С.П. Фортинський.

Видання методик для застосування в роботі експертів-практиків за радянських часів (а в основному це були методичні листи, експрес-інформації, матеріали всесоюзних конференцій) було централізованим і ця прерогатива належала ВНДІСЕ. У Києві видавалися тільки окремі листи і вказівки, пов’язані із взаємодією зі слідчими і судовими органами, порядком підготовки матеріалів на експертизу. Українські експерти розміщували свої публікації у виданнях ВНДІСЕ (А.В. Кашпур, В.М. Гальперін, Ю.С. Сушко, І.І. Клименко, А.С. Малиновський).

Однією з передумов реорганізації Бюро державної бухгалтерської експертизи, на підставі постанови Ради Міністрів УРСР від 23.03.1990 р. № 144, та підпорядкування штату експертів-бухгалтерів у кількості 84 чоловік Київському і Харківському науково-дослідним інститутам судових експертиз та Одеській лабораторії судових експертиз, була якраз необхідність у посиленні наукової роботи.

Після ухвалення 1994 року Закону України “Про судову експертизу” значно розширилася система науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції України. Так, у 1995 році на базі лабораторій та відділень було створено Донецький, Львівський та Одеський науково-дослідні інститути судових експертиз з відповідними підрозділами, на які було покладено функції з виконання судово-бухгалтерських експертиз за експертною спеціальністю 8.2 “Дослідження документів

бухгалтерського обліку і звітності підприємств і організацій різних форм власності”. Пізніше такі лабораторії були організовані у Дніпропетровському і Кримському науково-дослідних інститутах судових експертиз.

За ці роки, тепер вже лабораторії судово-економічних досліджень (так як судово-бухгалтерська експертиза в 1997 році змінила свою назву на судово-економічну) значно розширили коло розв’язуваних ними завдань, почали проводити складні та нові види економічних досліджень, в зв’язку з вступом країни на шлях ринкових перетворень, що призвело до ускладнення економічних зв’язків, документообігу і обліку. За напрямками досліджень економічна експертиза розподіляється на дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності; дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій; дослідження документів фінансово-кредитних операцій, з відповідними експертними економічними спеціальностями — 11.1, 11.2 і 11.3.

Коло і зміст питань, що вирішуються економічною експертизою, залежать від обставин конкретної справи, специфіки ведення обліку в тій організації, установі, підприємстві, де виявлені ознаки економічного злочину або порушені права певних сторін у господарських або цивільних взаємовідносинах.

Головні завдання і орієнтовний перелік вирішуваних економічною експертизою питань наведені у Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз Інструкції “Про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень”, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5, із змінами та доповненнями.

Напрямки досліджень за кожною експертною спеціальністю в економічній експертизі мають загальну юридичну базу і виконуються відповідно до вимог єдиних процесуальних норм. Разом з тим, кожен із напрямків судової експертизи відрізняється від інших предметом, об’єктами і методами експертного дослідження. Від правильного визначення предмету експертизи залежить практична діяльність експерта, межі його компетенції та коло питань, які він вирішує. Предмет експертизи — її суттєва ознака, якою визначаються природа і джерела пізнань експерта будь-якої спеціальності.

Високий рівень забезпечення потреб правосуддя неможливий без наукових і методичних основ судово-експертної діяльності, тому вже більше двох десятиліть судові експерти-економісти активно займаються науковими розробками у галузі судово-економічної експертизи. На сьогодні більше 60 методик ними розроблені і зареєстровані у Реєстрі методик судових експертиз, який ведеться Міністерством юстиції.

Список використаної літератури

1. *Белкин Р.С.* Курс криминалистики / Р.С. Белкин. — М., 1997. — Т. 3. — С. 96–97.
2. *Шляхов А., Ромашов А.* Судебно-бухгалтерская экспертиза / А. Шляхов, А. Ромашов // Социалистическая законность. — 1971. — № 5. — С. 28.
3. Судебная бухгалтерия: Учебник / Под ред. С.П. Голубятникова. — М.: Юридическая литература, 1998. — 368 с.
4. *Атанесян Г.А., Голубятников С.* Судебная бухгалтерия / Г.А. Атанесян, С. Голубятников. — М.: Юридическая литература, 1999. — 352 с.
5. *Болдова Н.К., Голубева А.* Судебно-бухгалтерская экспертиза / Н.К. Болдова, А. Голубева. — М.: Экономика, 1999. — 239 с.
6. *Ромашов А.М.* Судебно-бухгалтерская экспертиза / А.М. Ромашов. — М.: Юридическая литература, 1999. — 320 с.
7. *Фортинский С.П.* Судебно-бухгалтерская экспертиза / С.П. Фортинский. — М.: Юридическая литература, 1999. — 317 с.
8. *Любкин В.Б.* Основы судебной бухгалтерии / В.Б. Любкин; отв. ред.: В.И. Строганов. — Саратов, 1948. — 298 с.
9. *Шадрин В.В.* Основы бухгалтерского учета и судебно-бухгалтерской экспертизы: Учебник для юридических вузов / В.В. Шадрин. — М.: Кнорусс, 2000. — 205 с.
10. *Атанесян Г.А.* Судебная бухгалтерия / Г.А. Атанесян, С.С. Остроумов, В.Г. Танасевич, С.П. Фортинский. — М.: Юридическая литература, 2001. — 320 с.
11. Комп'ютерна правова система "Ліга: Закон".

Резюме

В статье проанализированы исторические аспекты развития и становления судебно-экономической экспертизы в Украине.

Summary

The subject of the article is a retrospective analysis of the historical aspects of the establishment and the development of the forensic economical expertise in Ukraine.